

id 1117 (1479) jätetty merimuseoon  
20.11.-96

PROS

21.08-92

H. Alopaeus

Onko Sheprikki Proserpina löytynyt?  
-----

Jälleen kerran väänivät Ruotsalaiset kättä venäläisten kanssa. Vuosiluku oli 1790 ja verikisapaikkana Kotkan kaupungin kaakkoispuolella oleva Ruotsinsalmi .

Tällä vesialueella oli käyty vuotta aikaisemmin Ruotsinsalmen ( eli Svensksundin) ensimmäinen meritaistelu . Se päättyi Ruotsalaisten karvaaseen tappioon. Ja kyseinen taistelu on Ruotsissa ja osin Suomessakin aika tehokkaasti unohdettu. Venäjällä sitä tosin ei ole unohdettu. Löivät peräti mitallin sen voittonsa kuniaksi.

Vuotta myöhemmin käytiin nyt esiteltävä verileikki jokseenkin samalla vesialueella . Tämän taistelun voittivat Ruotsalaiset eivätkä he , emmekä me, ole sitä taistelua suinkaan unohtaneet. Kyseisen alueen hylkyjäkin muistellaan kovasti.

Venäläiset ovat puolestaan unohtaneet miltei tyystin kyseisen, Ruotsinsalmen toisen meritaistelun. Aina arkistoja myöten.

Myös myöhempien aikojen tutkijat ovat saaneet kärsiä tästä unohduksesta. Eikä vain Venäjän arkistojen vaikenemisestä vaan myös omiemme. Mutta kehitys kehittyi, ainakin joissain paikoissa.

Vuonna 1988 on saatu venäjältä varsin runsaasti erilaisia tärkeitä k.o. taistelun ajan raportteja mikrofilmeillä . Kotkalaisten yleensä ja erityisesti lahjakkaasti kielitaitoisen S. Glumofin käntämänä saatiin tiedoksi erittäin mielenkiintoisia raportteja siitä mitä venäläisten alusten kansilla oikein tapahtui taistelujen kuumina hetkinä. Upseerit kertoivat, kukin tavallaan raporteissaan amiralitettille sotatapahtumia ja tappionsa syitä. Nämä kootut selitkset on hyvinkin mielenkiintoiset ja ne voittaa vain nykyisten poliitikkojemme selitelyt siitä miksi kaikki meillä nyt menee meillä pieleen ja kenen on vika.

Toisaalta, voittajien kertomukset ovat aina olleet uljaita ja/ tai romanttisia ja tietenkin kirjoittajan omaa rohketta korostavia.

Hävinneitten taistelukertomukset ovat selitteleviä ja useinmiten vieläkin enenmmän omaa rohkeuttaan ylistäviä. -Koetta nyt sitten kai-

vaa jonkinasteinen totuus ko. selittelyjen sekamelskasta.

Näistä aikalaisten ylöskirjaamista "tiedoista" ja myöhempien aikojen sukellushavainnoista on syntynyt se ajatusten kudelma jota nyt arvon lukijoille tyrkytetään.

-----

Ruotsinsalmen II meritaistelu , kerrottuna kaikessa lyhykäisyydessään, alkoi 9 / 7- 1790 ap klo 9.30 Venäläisten tykkijollien aloittaessa Ruotsalaisten alusten pommittamisen puolentoista tykinkantaman päästä eli aivan liian kaukaa. Tuuli oli yöllä tyyni, mutta aamulla alkoi se hiljalleen nousta.

Taisteluasetelmat olivat sikäli vekkulit että Venäläiset lähestyivät Ruotsalaisia lounaasta eli että Ruotsalaiset olivat jokseenkin täysin motissa Ruotsinsalmessa venäläisten sulkiessa Ruotsalaisten laivojen pakotien länteen. Olivathan Ruotsalaiset jo tottuneet pussissa oloon, oltuaan vain mutamaa päivää aikaisemmin Viipurinlahdella liki kuukauden ajan motissa ja surin tappioin sieltä paenneina.

Nyt pantaisiin Ruotsalaisille lopullisesti luu kurkuun ja estetäisiin kaikki pakoyritykset kertakaikkiaan.

Näin lienevät ajatelleet Venäläiset. Ja oikein ajattelivatkin. Mutta eivät tulleet kuitenkaan ajatelleeksi, että jospa he, Venäläiset sittenkin ylivoimastaan huolimatta häviävät edessä olleen taistelun, niin myös he olisivat valmiiksi motissa. Ruotsalaiset kun sulkiivat heiltä tien kotipuoleen.

Tällaisiahan ei ajatella voiton hämmöittäessä silmien edessä. Olihan venäjän saaristolaivasto osasto selvästi suuremmista aluksista kokoonpantu ja lukuisampi niin tykkien kuin miestenkin osalta.

Voitonvarmoina etenivät Venäläiset. Ja samanaikaisesti tuuli nousi kiihtyen taistelun alkuvaiheen aikana yhä voimakkaammaksi.

Taistelun aloittivat Venäläisten puolelta kaleerit, uivat patterit ja tykiveneet ym pienemmät alukset.

Vasta puolenpäivän aikoihin kerkisivät lopulta Venäläisten suuremmat (purje) alukset (saaristofregatit, shepeikit) taistelulinjaan, ankkuroituneita Ruotsalaisia laivoja vastapäätä. Jo tällöin tapahtui jonkinverran venäläisten tykkijollien perääntymisiä.

Kova tuuli, aallokko ja Ruotsalaiset, jotka ampuivat kovilla Venä-

läisten aluksia ja eritoten tykkijollia, alkoivat kypsyttää hiljalleen näitä Venäläisten pienten aluksien merenkulkuun tottumattomia miehistöjä. Pakoon pyrkivät ja pääsivätkin. Pakoon Ruotsalaisia ja jopa omia komentajiaan.

Venäläisten vasemman siiven tykkijollien lopulta paettua linjasta ja suurten alusten jouduttua Ruotsalaisten ristituleen koettivat nekin peräännyttyä turvaan, myöhemmin iltapäivällä. Kova ja vastaisen tuulen vuoksi eivät suuret purjealukset päässeetkään liikkeelle peräytymiskäskyn saavuttua.

Niinpä taistelu jatkuikin Venäläisten peräytymisyriytyksistä huolimatta. Noin klo 19.30 upposi saaristofregatti Nikolai. Jo sitä ennen lienee freg. Maria ajautunut Kukourin ja Lehmäsaaren välillä oleville matalikoille.

Pian tämänjälkeen kerrotaan shepeikki Proserpinan uponneen.....

Loppu onkin jo kokonaisuuden kannalta historiaa: yöhön asti kestänyt ammuskelu ja aamuyöllä ja varhain aamulla jatkuneen paukuttelun seurauksena venäläiset menettivät yhteensä ainakin 55 erikokoista alusta.

Ruotsalaiset toki ottivat sotasaaliiksi melkoisen osan Venäläisten menetyksistä mutta meren saaliiksi jäi merkittäviä määriä laivoja hylkyinä.

Tarkastelkaamme tässä hieman lähemmin Shepeikki Proserpinan vaiheita. Olihan se kolmas suuri, venäläisten menettämä ja varmuudella taistelupaikalle jäänyt ja tuhoutunut prjealus.

Venäläiset itse olivat, heidän omista raporteistaan päätellen, jo jättäneet kyseisen aluksen silloin kun Proserpiina tuhoutui. Venäläisten raportit ovat tässä shteessa vaisuja ja aikalaila epämääräisiä.

Eräs Venäläisten raportti ( 1) väittää Ruotsalaisten polttaneen aluksen kaapattuaan sen sitä ennen. Toinen raportti väittää Venäläisen päällikön itse sytyttäneen aluksensa tuleen jottei vihollinen olisi saanut sitä.(2)

Oli tapahtumasarja millainen hyvänsä, molemmat osapuolet ovat liikkuvan yksimielisiä siitä että venäläiset menettivät Shepeikki Proserpinan ja että Ruotsalaiset eivät sitä saaneet sotasaaliiksi. Se siis tuhoutui, upposi tai paloi matalikolla, kuinka vain.



Mutta missä sitten makaa Proserpinan hylky? Sitähän on etsitty kissojen ja koirien kanssa vuosikymmenet milloin mistäkin päin Ruotsinsalmella. Onpa tosissaan väitetty Fregatti Nikolain hyllyn olevankin tosiasiassa Proserpina j.n.e.. Mitä tai ketä siis uskoa.

Ruotsinsalmesta tunnetaan Venäläisten fregattien Nikolai ja Marian hylky. Sieltä tunnetaan Ruotsalaisen Udemaa Ingeborgin hylky. Siellä tiedetään olevan useita Venäläisiä kaleereja, shepeikkejä tai muun tyyppisten alusten hylkyjä. Mutta neljännen suuren sotalaivan, shepeikki Proserpiinan hyllyn sijaintipaikkaa ei ,ainakaan virallisesti, tiedetä.

Tosin ei tiedetä toisenkaan, karilla makaavan suuremman shepeikin kohtaloa. Nostivatko vai tuhosivatko Ruotsalaiset sen, vai ottivatko Venäläiset sen myöhemmin ylös.

Ruotsalaiset kirjoittivat joitain päiviä taistelun jälkeen listan jossa luetellaan Venäläisten menettämiä aluksia ja niiden aseistusta.

Tässä listassa tuhoutuneitten joukkoon on merkitty 20 tykin Shepeikki ja sen kohdalle kategorinen merkintä "rikki ammuttu, ei voida ottaa käyttöön" .

Ja juuri Proserpinan kerrottiin raporteissa tulleen hajalle ammutuksi jo taistelun kuluessa.

Tosin toisaalla asiapapereissa Proserpina esitetään 28 tykin alukseksi joten sekavuutta tiedoissa on...

Miehistön määrä on Venäläisten luetteloiden mukaan 325

Pikku lisätieto on se että samaisen miehistöä koskevien luetteloiden mukaan olisi Fregatti Nikolaissa ollut 332 miestä ja toisaalta, toisessa Venäläisestä luettelosta tulee tieto jonka mukaan Nikolaista pelastui vain 12 miestä. Shepeikki Proserpiinasta saivat Venäläiset takaisin samaisen luettelon mukaan vain 11 miestä.

Tosin luettelossa ei mainita, ovtko kyseessä kaikki aluksilta eloonjääneet ja onko mahdollisesti Ruotsalaisten sotavangeiksi jääneet miehet jätetty näistä luvuista pois. Tutkimista siis riittää tämänkin jälkeen.

Taisteluraporteista kuitenkin selviää että ainakin kolmasosa Proserpinan miehistöstä menetti henkensä jo taistelun aikana. Näinollen jos kolmen tykkijollan hylky on todella shepeikki Proserpiinan jännökset ,

on kyseinen laivanrunko on ollut yli sadan miehen arkku jo ennen uppoamistaan ja pahimmillaan jopa 316 miestä olisi päättänyt päivänsä sen tuhoutumisen yhteydessä.

\*\*\*\*\* Kuva HA:n luonnos kolmen tykkijollan hylystä

-----

Kolmen osan hylky

Proserpinan suhteen on

Merihistorian toimistolle ilmoitettiin 1981 Lehmäsaaresta pohjoiseen olevan kiven luona makaavista 3 tykkijollan hylystä. Nämä tykkijollat makaisivat ilmoituksen mukaan vierekkäin pohjalla.

Näinollen suoritettiin / 198 taarkistus-sukellus paikalla ja saatoin todeta että tosin pohjalla makasi kolme laivanosaa vierekkäin mutta että ne olivat kaikki yhdestä ja samasta, 37 m pitkistä purje-luksesta peräisin.

Tämä hylky, joka oli esineistä täysin tyhjä ja pahasti hajonnut, olihan kaikki sen kansi ja sisustusrakenteet poissa, sai nimekseen kolmen tykkijollan hylky ilmoituksensa mukaan. Parmpakaan nimeä ei sille keksitty siihen hätään.

Koska hylky oli tyhjä eikä sen rakenteetkaan vaikuttaneet enään romahtmisvaarallisilta, jätettiin se katseella seurattavaksi ja toivottiin että joku joskus saisi selville mikä se oikein on ollut.

Se hylystä voitiin todeta että siinä on ollut tykkeitä, joten selvästi sotalaivasta oli kyse. Myös sen järeä rakenne vahvisti tätä eivätkä myöhemmät tiedot siitä ole kuvaa muttanut.

Kuvaukset Proserpinan tuhoutumisesta, paikasta ja tavasta sopivat tähän hylkyyn. Kolmen tykkijollan hylky on merkitty myös Ruotsalaiseen, taistelun jälkeen tehtyyn karttaan, jossa se on merkinnällä "Shebeqe".

Aluksen jäänteitten rakenne sopii suureen Shebeikkiin ja sen pituus eritoten, sillä Venäläisten Ruotsinsalmessa käyttämien surten shebeikkien ilmoitetaan olleen juuri mainitut 37 m pitkät.

Toki vielä olisi tehtävä hieman arkistotyötä selvittääksemme varmuudella Proserpinan ja toisen venäläisten menettämän suuremman shepeikin kohtalot.

Mutta uskaltaisikohan jo käyttää kolmen tykkijollan hylystä työni-meä Proserpina?

-----  
Allekirjoittaneen tarkastus-sukellus : Havainnot

Tutkimus ja sen tarkkuus ( kaikea materiaalia ei ole käyty läpi: uutta tietoa varmasti on : artikkeli pohjautuu suurelta osin tietokoosteeseen Ruotsinsalmi 1789-1989 jonka Kalevi Lindström ystävällisesti antoi käyttööni tutkimusta varten.

(1) Ruotsinsalmi 1789-1989

Meritaisteluita ja -arkeologiaa koskevaa lähdeaineistoa:(n 400 sivuista monistetta,jota on tehty 15 kpl.)

Tässä olleita raportteja

-----  
Hajatietoja:

Mikrofilmi nr 131:

:Taulukko huhtikuun 9:s päivä (Kronstadtissa??) oli aluksia joissa miehistöä

Fregatteja 6 joissa 332 miestä kussakin  
(joitain päiviä aikaisemmassa raportissa 316 miestä)

- sotasaalisfregatti 325
- sotasaalisshebeikkejä 4 325
- kaleereita 30 305
- Prammi 230
- puoliprammeja 2 194
- pienempiä shebeikkejä 4 209
- Salaisia aluksia 3 220
- pommilaivoja 2 119
- pommikuttereita 4 53
- Tykkiven.,doubelschloup 80 70
- Galioteja 2 23
- Isoja Kuunareita 23

□